

HOZZÁSZÓLÁSOK

GUNDA BÉLA, a történelemtudomány kandidátusa

Molnár Erik akadémikus részletesen, több szempontból tárta fel a társadalmi történeti tudományok számára a sztálini mű korszakos jelentőségét. Mindenekelőtt arra mutatott rá Molnár Erik, hogy a műben központi helyet foglal el az a megállapítás, hogy »A marxizmus a tudomány törvényeit — akár a természettudomány, akár a politikai gazdaságtan törvényeiről van szó — az ember akaratától függetlenül végbemenő objektív folyamatok visszatükröződéseként fogja fel.«¹

Hozzászólásomban ebből a zseniális sztálini megállapításból kívánok szintén kiindulni s megpróbálok rámutatni arra, hogy a megállapítás milyen hatalmas segítséget jelent a társadalmi formák és intézmények, a kultúra kutatásához.

Engels vizsgálatait, a marxizmus-leninizmus tanításait s az ezekre épülő szovjet etnográfia nyomán ma már világosan áll előttünk, hogy pl. a matriarchátus felbomlása, a patriarchális nemzetségi és törzsi szervezet különböző típusai, a rokonsági fokozatok, a különböző nagycsaládrendszerek — a társadalmi gazdasági fejlettsége mindenkor adott szakaszán alapulnak. Az exogamiára vonatkozó kutatások során — részben hivatkozással Tolszov Sz. P. eredményeire — Butyinov N. A. többek között arra hívta fel a figyelmet, hogy a rokonsági rendszerek alakulásánál tekintetbe kell venni, hogy eredetileg megvolt az emberek különböző csoportjainak osztályozása. A csoportok tagjai a termelés és életmód következtében voltak kölcsönös kapcsolatban egymással. A terminusok, amelyek az emberek e csoportjait jelölték, nem a rokonság terminusai voltak. A rokonsági viszonyokat kifejező elnevezések eredetileg az egyéneknek a termelés folyamatában létrejött viszonyait osztályozására szolgáltak.² Tehát a rokonsági viszonyok s az ezeken alapuló társadalmi formációk vizsgálatánál alapvető a gazdasági tényezők szerepe és azok felismerése. A rokonsági, nemzetségi szervezetre, a matriarchátusra, patriarchátusra s más társadalmi formákra és intézményekre vonatkozó törvények objektív jellegűek, mert »...a gazdasági fejlődésnek az emberi akarattól függetlenül végbemenő folyamatait tükrözik.«³ Az intézmények a termelési mód, a termelőerők és a termelési viszonyok megváltozásával szintén megváltoznak, felbomlanak. Ha valamely matriarchális törzson belül a gyűjtögető életmódról áttérnek a kapás gazdálkodásra s megváltozik a viszony a földhöz, a termelési eszközökhöz, bekövetkezik maguknak a különböző társadalmi intézményeknek a felbomlása, átalakulása. Megváltoznak a társadalmi együttélést szabályozó, a rokonsági, nemzetségi viszonyt kifejező hagyományos szokások, jogi szabályok. Az etnográfia számára is alapvető és munkájához nélkülözhetetlen tehát az a zseniális sztálini tanítás,

¹ *Sztálin*: A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. Budapest, 1952. Szikra. 6. l.

² Бутинов Н. А., Проблема экзогамии (По австралийским материалам). Толстов С. П. (ред.), Родовое общество. Этнографические материалы и исследования. Академия наук СССР. Труды института этнографии им. Н. Н. Миклухо-Маклая. Новая серия, том XIV. Москва, 1951. 4. l.

A munka magyar nyelvű részletes ismertetését J. Ethnographia. LXIII. 1952. 500—504. l. (Szendrey Á.)

³ *Sztálin*, i. m. 7. l.

hogyan a régi társadalmi törvények »... az új gazdasági viszonyok folytán elvesztik érvényüket és letűnnek a színről, hogy helyet adjanak új törvényeknek, amelyek nem az emberi akarat teremtményei, hanem az új gazdasági viszonyok talaján keletkeztek.«⁴ A magyar őstörténet és néprajz területéről csak egyetlen példát idézek idevonatkozólag: a levirátus szokását, amelynek kötelező érvényessége a termelőerők és termelési viszonyok fejlődésével szűnik meg s egykori intézményszerű meglétére legfeljebb csak rokonsági terminológiánk egy-egy kifejezése utal. A természeti népek köréből pedig igen jó példa a prairi indiánok (sioux, cheyenne, kiowa stb.) társadalmi organizációjának, szokásainak átalakulása, amely átalakulás együttjár a bölényvadász életmód megszűnésével s a rezervációba való erőszakos beszorítással.⁵ Alkotó, fejlődő vonatkozásban pedig hivatkozhatunk Szibéria kis népeire, akiknél a régi nemzeti szervezet, a patriarális viszonyok, a kalim, a szororátus és levirátus, a sámánok szerepe a szocializmus fokozatos építésével, a szocialista gazdálkodásra való áttéréssel szűnt meg.⁶

Molnár Erik előadásában van egy részlet, amelyben azt fejti ki, hogy »Az objektív társadalmi törvények működése abban nyilvánul meg, hogy meghatározott társadalmi intézmények keletkeznek és enyésznek el.« Ez a fejtegetés igen fontos figyelmeztető az etnográfusok számára abban az irányban, hogy minél alaposabban sajátítsák el és alkalmazzák az új sztálini mű tanításait, ismerjék meg az objektív törvények működését. Ezeknek az ismeretében láthatjuk a burzsoá néprajzi iskolák hamis és elködösítő tanításait. Ezek a tanítások a társadalmat és a kultúrát elválasztják a gazdasági élettől. A különböző intézmények tanulmányozásánál nem veszik tekintetbe a termelést, az alap- és felépítmény keletkezésének, átalakulásának folyamatait. Pedig az ilyen problémák vizsgálatánál egyáltalán nem hagyhatjuk figyelmen kívül Marxnak azt a megállapítását, hogy »Az anyagi élet termelési módja határozza meg a társadalmi, politikai és szellemi életfolyamatot általában.«⁷ A burzsoá etnográfusok közül pl. Mead M., Sapir E. a szellemi élet jelenségeit, a kulturális megnyilvánulásokat a társadalom különböző fejlődési szakaszaitól függetlenül az egyéni magatartásból pszichológiai úton magyarázzák.⁸ Mások a társadalmi alakzatok és kulturális »teljesítmények« alakulását pszichikus jelenségekből, alkati tulajdonságokból adódó »pattern«-re vezetik vissza (Benedict R.).⁹ Schmidt W. és követői az

⁴ Sztálin. i. m. 8. l.

⁵ Az életmódról. I. Krause Fr. összefoglalását: Das Wirtschaftsleben der Völker. Breslau. 1924. 9—48. l.

⁶ Szergejev M. A., Észak kis népei a szocializmus korszakában. Szovjet Néprajztudomány. Budapest, 1951. I. 16—58. l.

⁷ Marx K. A politikai gazdaságtan bírálatához. Előszó. 1859. Marx—Engels, Művészetéről. Irodalomról. Budapest. 1950. Szikra. 7. l.

⁸ Az elméletéről. I. Erasmus Ch., Les dimensiones de la cultura. Historia de la etnologia en los Estados Unidos entre 1900 y 1950. Bogota. 1953. 69, 86—87, 96—97, 100. l.

Az irányzat részletes marxista-leninista kritikája: Б у т н о в Н. А., Психорасизм в американской этнографии. Потехин И. И. (ред.), Англо-американская этнография на службе империализма. Академия Наук СССР. Труды института этнографии им. Н. Н. Миклухо-Маклая. Новая серия, то XII. Москва, 1951. 92—111. l.

⁹ Erasmus Ch., id. munk. 89—96. l., Benedict R., Patterns of Culture. New York. 1947 (Pelican-kiadás). Az irányzatnak az ú. n. Gestaltpsychologie-val való kapcsolatáról. I. Penniman T. K., A Hundred Years of Anthropology. London, 1952. 291. l. — Benedict R. műveinek és a pszichológiai antihisztórikus néprajzi irány alapos kritikáját nyújtja Tolszov Sz. P. tanulmánya: A szovjet etnográfiai iskola. Ethnographia, LX. 1949. 34—35. l. Az irányzat további szovjet kritikájára l.: Толстов С. П., Кризис буржуазной этнографии. Потехин И. И. (ред.), Англоамериканская этнография на службе империализма. Академия Наук СССР. Труды института этнографии им. Н. Н. Миклухо-Маклая. Новая серия, том XII. Москва, 1951. 3. 16. l.

átadások és átvételek, a műveltségi elemek és komplexusok szakadatlan vándorlása tényében látják a társadalom és kultúra alakulását. A kultúrát múzeumi szekrények élettelen tárgyaira darabolják, elválasztva azt az embertől és a társadalomtól.¹⁰ A funkcionális etnográfiai iskola egyik híve: Radcliffe-Brown A. R. a társadalmi és kulturális fejlődés elkülönítését javasolja és kijelenti, hogy a társadalmi fejlődés elméletét csak mint munkahipotézist fogadja el. A társadalmi fejlődéssel nem úgy számol, mint történeti ténnyel, mint objektív törvényszerű folyamattal.¹¹ A marxizmus-leninizmus, az objektív törvényekről szóló sztálini tanítás fényében ezek a burzsoá tanítások tudománytalan spekulációkká törpülnek.¹ A helyes értelmezéshez megtaláljuk az utat akkor, ha a társadalom és kultúra tanulmányozói Sztálin elvtársnak a következő összefoglaló, klasszikus megállapítását és az ezzel kapcsolatos sztálini fejtegetést munkáiknál felhasználják. A megállapítás így hangzik: »Amilyen a társadalom termelési módja, olyan alapjában véve maga a társadalom is, olyanok eszméi és elméletei, politikai nézetei és intézményei.«¹³

Sztálin elvtárs megvilágításában — többek között — különös hangsúlyt kap a régi és új munkaeszközök tanulmányozásának szerepe, mert mint mondja: »... a munkaeszközöknek meghatározó szerepük van valamennyi többi termelési eszközhöz képest.«¹⁴ Természetesen a munkaeszközöket nem tanulmányozhatjuk önmagukban és önmagukért. Fejlődésük történeténél nem állapíthatunk meg evolúciós sablonokat s nem kereshetjük eredetüket a mitológia területén, amint az ekével kapcsolatban E. Hahn teszi.¹⁵ A burzsoá néprajzi tudományban és archeológiában számtalan példát találunk arra, hogy a termelési eszközök kérdését elválasztják az embertől, a társadalomtól, különösen ami a munkaeszközöket illeti. Ilyen Leser P. monográfiája az ekéről,¹⁶ ilyenek Hornell J. különböző munkái a közlekedési eszközökről.¹⁷ Az ilyen munkák történeti folyamatokat próbálnak érzékeltetni, de a dolgozó ember és társadalom nélkül. A vizsgált termelési eszközök a levegőben lógnak. Nem látjuk az ilyen vizsgálatokból azt, hogy »... a termelési eszközök változásával és fejlődésével együtt változott és fejlődött az ember is, mint a termelőerők legfontosabb eleme, változtak és fejlődtek termelési tapasztalatai, munkaügyessége, hozzáértése a termelési eszközök alkalmazása terén.«¹⁸ Leser P. előbb említett monográfiájában egyáltalán figyelmen kívül hagyja, hogy a tapasztalatok fejlődésével a munkaeszközök alkalmazásával a hozzáértés fokozódik, — ami a munkaeszkö-

¹⁰ *Vajda L.*, A néprajztudomány kultúrtörténeti iránya és a »bécsi iskola«. *Ethnographia*, LX. 1949. 45—69. l.; *Tokarjev Sz. A.*, Az ethnogenezis problémája. *Ethnographia*, LXI. 1950. 21. l.

¹¹ *Potjehin I. I.*, A funkcionális etnográfiai iskola a brit imperializmus szolgálatában. Budapest, 1949. Litografált kiadás. Magyar-Szovjet Társaság kiadása. 12—13. l.

¹² A szovjet tudomány iránytmutató kritikái állásfoglalását a következő kötet különböző tanulmányai tartalmazzák: *Потехин И. И.* (ред.), *Англо-американская этнография на службе империализма.* Академия Наук СССР. Труды института этнографии им. Н. Н. Миклухо-Маклая. Новая, серия, том XII. Москва, 1951.

¹³ *Sztálin*, A dialektikus és történelmi materializmusról. Budapest, 1948. Szikra. 25. l.
¹⁴ *Sztálin*, A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. Budapest, 1952. Szikra. 55. l.

¹⁵ *Hahn E.*, Die Entstehung der Pflugkultur. Heidelberg, 1909. 152. l.

¹⁶ *Leser P.*, Entstehung und Verbreitung des Pfluges. Münster i. W., 1931.

¹⁷ *Hornell J.*, Water-Transport: Origins and Early Evolution. Cambridge, 1946.

¹⁸ *Sztálin*, A dialektikus és történelmi materializmusról. Budapest, 1948. Szikra. 28.

zők fejlődése terén további változásokat idéz elő. Ezt a különböző fejlődési fokozatok megállapításánál távolról sem szabad figyelmen kívül hagyni. Az egyes típusok, újítások jelentőségét csak akkor ismerhetjük fel, ha velük kapcsolatban rámutatunk a termelési tapasztalatok fejlődésére is. Meg kell látnunk az újítások társadalmi következményeit. A termelési eszközök, különösen a munkaeszközök történeti, archeológiai, néprajzi tanulmányozásánál szemünk előtt kell tartani Marx tanítását, hogy »A munkaeszközök nemcsak az emberi munkaerő fejlettségének fokmérői, hanem azt is megmutatják, hogy milyen társadalmi viszonyok között megy végbe a termelés.«¹⁹ A munkaeszközök tanulmányozásának jelentőségét a szovjet etnográfusok igen kiemelten hangsúlyozzák. Ennek a felismerésnek ad hangot a Szovjetszkaja Etnografija egyik legújabb számában Nyikolszkaja Z. A. és Silling E. M. tanulmánya. A dagesztáni földművelésről szóló tanulmány bevezető soraiban a következőket olvashatjuk: »... a mezőgazdaság termelőirőinek tanulmányozásával egyáltalán ki nem elégtő módon foglalkoznak. Legkevesebb tanulmányozottak a munkaeszközök, amelyek tudvalevően mindenféle termelési módot megalapoznak. A munkaeszközök tanulmányozásának a közeljövőben vezetőszerepet kell elfoglalnia a földművelés történetének feldolgozásában.«²⁰ Rámutat továbbá a cikk arra, hogy igen fontos a munkaeszközök etnikai és zonális sajátosságának, a különböző népek termelési tapasztalatainak és munkaszokásainak feltárása. Ha a termelési eszközöket, a munkaeszközöket tanulmányozzuk, feltárhatjuk a nép legjobb gazdasági hagyományait és szokásait.

Sztálin elvtárs tanításai alapján a munkaeszközök tanulmányozásának központi helyet kell elfoglalnia gazdaságtörténeti, néprajzi, archeológiai kutatásainkban. Meg kell vizsgálni, hogy az adott történeti periódusban miért használatosak ugyanannak a munkaeszköznek a különböző típusai. A vizsgálatoknál a különböző tudományoknak együtt kell haladniuk. Az írásos, okleveles feljegyzések mellett körültekintően kell felhasználni az archeológia, a nyelvtudomány eredményeit. Jobbágy népünk, szegényparasztságunk életéről, a kizsákmányoló osztályok gazdálkodásáról, szocializmusunk építésének hatalmas megnyilatkozásairól kapunk így újabb és újabb képet.

Kifejti Sztálin elvtárs azt, hogy a kapitalizmusban a város és a falu közötti ellentét érdekellentét. Ebből az érdekellentétből következik, hogy a falu ellenséges érülettel viseltetik a várossal szemben.²¹ Ennek a tételnek a néprajzi vonatkozásait az etnográfának különösen ki kell mérítenie. Néprajzi vonatkozásban itt arról van szó, hogy feltárjuk pl. azokat a folklorisztikus megnyilatkozásokat, amelyek az elnyomott falu életében a kapitalista városra, a kizsákmányolókra vonatkoznak. Meg kell vizsgálnunk azt, hogy az érdekellentéteknek melyek voltak a falura háruló konkrét, káros következményei, s ezek a következmények hogyan jelentkeznek a néprajz kutatási területén. De ugyanakkor amikor feltárjuk ezeket a néprajzi jelenségeket, rá kell mutatnunk arra is, hogy a szocializmus építésével miképpen szűnik meg a város és falu közötti ellentét, melyek az ellentét megszűnésének, a faluban a munkásosztály segítségének konkrét néprajzi vonatkozású megnyilvánulásai. Ha termelősövetkezeteink nép-

¹⁹ Marx K., A tőke. A politikai gazdaságtan bírálata. I. Budapest, 1949. Szikra. 194. l.

²⁰ Никольская З. А. - шиллинг Е. М., Горное пахотное орудие террасовых полей Дагестана. Советская этнография, 1952. 4. sz. 91. l.

²¹ Sztálin, A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. Budapest, 1952. Szikra. 27. l.

rajzának vizsgálói elmélyednek Sztálin elvtárs műve idevonatkozó részének tanulmányozásában, alapvető és nélkülözhetetlen útmutatást kapnak munkájukhoz.

Kifejti továbbá Sztálin elvtárs azt is, hogy a munkásság és kolhozparaszság »... helyzetüket tekintve különböznek egymástól. De ez a különbség a legkevésbé sem gyengíti barátságukat. Ellenkezőleg, érdekeik közösek, mind a kettőnek érdeke a szocialista rend megszilárdulása és a kommunizmus győzelme. Ezért nem csoda, hogy annak az egykori bizalmatlanságnak, hát még a gyűlöletnek, amelyet a falu érzett a város iránt, nyoma sem maradt.«²² Ennek a tanításnak a fényénél kell látnunk és vizsgálnunk népköltészetünknek a szocializmus építésével kapcsolatos tartalmi, eszmei gazdagodását, a népköltészetben a munkásosztály harcainak, alkotásainak pozitív értékelését, mert ezek konkrét bizonyítékai a város és falu közötti ellentét megszűnése folyamatának. Népi alkotó művészeinknek a szocializmus alkotásait, eszméit kifejező munkái szintén bizonyítékai a város és falu közeledésének, közös érdekeinek. Néprajzunknak mindezeket fel kell tárni és úgy kell értékelni, mint a szocializmus falun való építésének dokumentumait.

Sztálin elvtárs pontosan megvilágítja a kolhozparaszt személyi tulajdonban levő felszerelésének, állatainak stb. kérdését. Ezzel kapcsolatban az etnográfusnak fontos feladata, hogy rámutasson arra, milyen a néprajzi képe a háztáji mellékgazdaságnak és milyen a néprajzi képe, milyen haladó hagyományaink megnyilatkozása a szövetkezeti életben. A régi törvények még mennyiben érvényesülnek a háztáji gazdálkodásban és hogyan hódítanak új teret az új törvények, hogyan alakulnak ki új szokások a szövetkezet gazdálkodásában, életében. Igen fontos itt a különböző ideológiák elhalásának és fejlődésének vizsgálata. Marx kifejti azt, hogy »A termelésben az emberek nemcsak a természetre hatnak, hanem egymásra is. Csak úgy termelnek, hogy meghatározott módon együttműködnek és tevékenységeiket kölcsönösen kicserélik.«²³ Ezt a megállapítást egészítsük még ki Sztálin elvtársnak már idézett, következő megállapításával: »Amilyen a társadalom termelési módja, olyan alapjában véve, maga a társadalom is, olyanok eszméi és elméletei, politikai nézetei és intézményei.«²⁴ Ezeknek a megállapításoknak a nyomán az etnográfusoknak tág perspektívájú lehetősége nyílik a szövetkezeti ember egymáshoz való viszonyának, a munkában való szerepének, gondolkodásának, vágyainak és akaratának, különböző művészetében megnyilatkozó egyéniségének, a közösség kulturális alkotásainak megrajzolásához. Az új és régi harcának felkutatása terén rá kell mutatnunk arra, hogy parasztságunk életében, gondolkodásában hol és milyen mértékben mutatkoznak meg a kapitalizmus és az azt megelőző társadalom ideológiájának, szokásainak maradványai. Különösen súlyt kell helyezni a misztikus képzetek, a vallási ideológiák bemutatására, az ellenük való harc útjának a megjelölésére.

A gazdaságtörténet és a néprajz nálunk alig kidolgozott kérdésére hívja fel a figyelmet Sztálin elvtárs akkor, amikor utal arra, hogy a régi Oroszország több határvidékén a haszonbért természetben fizették. Ez nálunk is így volt a nagybirtokosok, a kulákok, az egyház földjén. Szükséges, hogy az idevonatkozó vizsgálatok nálunk is — a kezdeményező lépések után — széles körben, a múlt századi gazdasági irodalom felhasználásával meginduljanak. Sztálinnak ebből a figyelmeztetéséből is meggyőződhetünk arról, hogy fokozódó elmélyedéssel kell

²² Sztálin, i. m. 27—28. l.

²³ Marx K., Bërmunka és tőke. Budapest, 1947. Szikra, 4. l.

²⁴ Sztálin, A dialektikus és történelmi materializmusról. Budapest, 1948. Szikra, 25. l.

a néprajznak is tanulmányozni a termelési viszonyok kérdését. — A történeti-társadalmi tudományok képviselőinek behatóan meg kell vizsgálni, hogy a termelési viszonyok fejlődésének melyek a gátlást okozó tényezői. Meg kell nézni, hogy a gátlást nem régi, kapitalista társadalmi maradványok, ezek eszméi okozzák-e. Ezen a téren nagy segítséget nyújthatunk szocialista építésünk szervezőinek.

Hozzászólásomban főleg azt próbáltam érzékeltetni, de a legtávolabbról sem kimeríteni, hogy az etnográfia számára mit jelentenek a sztálini mű tanításai. Etnográfusainknak különösképpen tanulmányozniuk kell e sztálini művet, a marxizmus-leninizmus tanításairak egészét, hogy felszámoljuk a körünkben lévő ideológiai tisztázatlanságot, módszertani tévelygést, perspektíva nélküli témaválasztást, burzsoa-nacionalista, kozmopolita beütéseket. Erre a felszámolásra pedig a legsürgősebben szükség van.

SZABÓ IMRE levelező tag

A gazdasági törvények és a jogi törvények

Sztálin: »A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban« című halhatatlan művének állam- és jogtudományi jelentőségével hozzászólásomban én is kizárólag abból a szempontból foglalkozom; amelyből Molnár Erik akadémikus ezt a társadalomtudományok tekintetében tette s ezért csak a gazdasági törvények és a jogi törvények vonatkozásait érintem.

Sztálin alapvető jelentőségű műve s a tudomány törvényeiről e munkájában kifejtett tanítás a társadalomtudományok sorában az állam- és jogtudomány számára is alapvető jelentőségű. Ez a jelentőség nem egyszerűen a sztálini tételek reflex-hatásaként jelentkezik. Amikor Sztálin megállapítja, hogy nem szabad összekeverni »a tudomány törvényeit, amelyek a természetben vagy a társadalomban az emberek akaratótól függetlenül végbemenő objektív folyamatokat tükröznek, azokkal a törvényekkel, amelyeket a kormányok adnak ki, amelyek az emberek akaratóból jönnek létre és amelyeknek csupán jogi érvényük van« (i. m. 6. o.), ezt a megállapítást nyilvánvalóan nem egyedül azért teszi, hogy az emberek akaratóból létrejött állami törvényeknek a gazdasági törvényekkel való szembeállításával még világosabban kimutassa a gazdasági törvények objektív jellegét. Sztálinnak most említett megállapítása s az ehhez kapcsolódó egész további okfejtése ugyanakkor, amikor meghatározza a tudomány törvényeinek jellegét, egyben meghatározza az emberek viszonyát és az emberek által létrehozott intézményeknek, köztük a legfontosabb politikai intézménynek, az államnak s az általa alkotott törvényeknek viszonyát is a tudomány törvényeihez. Amikor Sztálin egyrészt élesen szembefordul, az államot illetően a voluntarizmussal, amely az állami mindenhatóság álláspontját hirdeti a gazdasági törvények alkotásáig és hatályon kívül helyezéskéig bezárólag, — egyben azt is kifejti, hogy a szocialista államnak, a Szovjethatalomnak a korábbi államtípusoktól eltérő, különleges szerepe van a szocializmus építésében, — a szocialista államnak precedens nélkül álló nehéz, bonyolult feladatot kell a gazdaság törvényeire támaszkodva megoldania. E különleges szerep, e precedens nélkül álló feladat — ez éppen a szocialista gazdasági alap politikai

felépítményének az az új eleme, amelyet az állam- és jogtudománynak kell most már az állam és a jog feladatait illetően pontosan és úgy megfogalmaznia, hogy ennek során megszabaduljon a voluntarisztikus, az állami és jogi mindenhatóságot valló felfogástól csakúgy, mint a gazdasági törvények fetiszizálásának hibájától, azaz az állam és a jog szerepének alábecsülésétől, e társadalmi jelenségeknek valamiféle automatikusan megjelenő és ható tényezőként való felfogásától. E kettős tévedés Scyllája és Charybdise között mutatta meg Sztálin az állam- és jogtudománynak az államra és a jogra, ezen belül pedig különösen és sajátosan a szocialista államra és jogra vonatkozó marxista-leninista álláspontot.

A sztálini műből levonható alapvető tanulság az államot illetően is az idealista, voluntarisztikus felfogás helytelensége és e káros felfogás lényegének megvilágítása; annak kimutatása, hogy a gazdasági törvények objektív jellegének tagadása a tudomány felszámolását jelenti; az pedig oda vezetne, hogy »gazdasági« kalandorok önkényének hatalmába, a káosz és a véletlenek birodalmába kerülnénk. A gazdasági törvényeknek ilyen voluntarisztikus felfogása egyben az államnak s az állami törvények formájában kifejeződő állami akaratnak voluntarisztikus fetiszizálásával, az állami mindenhatóság hirdetésével egyértelmű; ez a kérdésnek éppen a másik oldala. Ez a felfogás többé-kevésbé jellemző az egész burzsoá állam- és jogbölcseletre, amelynek alaptétele, akár újkantianus, akár pedig újhegelianus formájában, egyaránt a kötetlenül keletkező állami akarat korlátlanúsága. Ez a felfogás jellemzi Stammlert, akinél a jog a gazdaságnak logikai előfeltételévé válik, melyben a »megérthetetlen önhatalmú, összekapcsolódó akarat« a meghatározó tényező; ez jellemzi az újhegelianus-fasiszta felfogást, amely a fasiszta állami akarat mindenek felett állását nyíltan hirdeti. Az idealista jogfilozófiának ezek a tételei utat találtak a tétéles joghoz és különösen a magánjoghoz is, amelyben — ugyanúgy, mint a jogbölcseletben — a fasizmus idején a voluntarizmus ismét fellángolt. A távolról sem eredeti utakon járó magyar burzsoá jogbölcselet a voluntarizmust természetszerűen magáévá tette, ha külön kifejtésére nem is fordított gondot. Érthető ezek után, hogy nálunk a marxista-leninista állam- és jogtudománnyal való ismerkedés során viszonylag nagy tere nyíltak és nyíltak is a szocialista államot és jogot illető voluntarisztikus felfogásnak, mert a burzsoá idealista állam- és jogbölcseletnek ezek az emlékei könnyen váltódtak át a szocialista államra és jogra vonatkozó voluntarisztikus állásponttá.

Ugyanakkor a burzsoá állam- és jogbölcseletben széltében-hosszában terjesztették a marxizmusról azt a hamis állítást is, hogy annak álláspontja az államot és a jogot illetően fatalisztikus, mert az államot és a jogot egyszerűen a gazdasági viszonyok automatikus, mechanikus tükröződésének tartja. Moór Gyula éppen az államra és a jogra vonatkozó marxista tanítással összefüggésben jutott arra a következtetésre, hogy a marxizmusnak tulajdonképpen »a teljes fatalizmus tanításához kellene vezetnie« (Bevezetés a jogfilozófiába, 121. o.). Nem véletlenül ugyanez a burzsoáfelfogás jelentkezett a felszabadulást követően nálunk a szociáldemokraták álláspontjában is, amikor a szocialista államnak és jognak a gazdaság új, szocialista formái létrehozásában vitt szerepét tagadták és a szocialista jog létrejöttét csak a szocializmus teljes felépítését követő időre jósolták.

Látható, hogy a burzsoá állam- és jogelméletnek ezek a sajátosságai különösen alkalmasak voltak mind a voluntarisztikus, mind a fatalista álláspont terjesztésére a szocialista államot és jogot, ezen belül a népi demokratikus álla-

mot és jogot illetően is. A sztálini mű hatalmas eszköze az ilyenfajta nézetek teljes felszámolásának.

Sztálin közgazdasági műve az államot és a jogot illetően új módon, a gazdaság törvényeivel összefüggésben ad választ arra, hogy mi az állam és a jog szerepe a társadalomban, a gazdaság, az alap irányában. Sztálin kimutatja, hogy az államnak és az állami akarat törvények formájában való kifejezésének, a jogi törvényeknek szerepe nem a társadalom fejlődését meghatározó, az emberek akaratától független, objektív törvények megalkotásában vagy hatályon kívül helyezésében áll, hanem abban, hogy eszköz legyen a felismert gazdasági törvények felhasználásánál, e törvények »megnyergelésénél«, egyes törvények hatáskörének korlátozásánál. Ebben rejlik minden államnak és jognak, mint a felépítmény részeinek funkciója, alapvető szerepe alapja iránt; ennek a szerepnek túlértékelése s addig való vitele, mintha az állam és a jog a gazdasági törvények felett állana az azok alkotója és megsemmisítője lehetne, éppen az a voluntarisztikus szubjektivisták hiba, amelyet Sztálin egyes közgazdászok és jogászok gondolkodásában feltárt és helytelen nézetként leleplezett.

Nyilvánvaló, hogy a burzsoá állam létrejöttének oka, alapvető feladata is az, hogy szolgálja a maga alapját, hogy segítse a gazdasági törvények érvényesülését, vagy korlátozza azt. Az alapnak ilyen szolgálatában azonban a burzsoá államnak nem fejlődhetett ki olyan szerepe, olyan funkciója, mint a szocialista államnak. A polgári forradalomban a termelőerők és a termelési viszonyok összhangjának megteremtése nem jelentette a kizsákmányolás rendszerének felszámolását és a termelési eszközök társadalmosítását, hanem mindössze felcserélte a kizsákmányolás egyik formáját a kizsákmányolás másik formájával. A burzsoá államnak nem az volt a feladata, hogy úgyszólván »szűz területen« megteremtse a gazdaság új, burzsoá formáit, mert ezek a formák — mint Sztálin mondotta — lényegében megértek már a feudális társadalom ölében. A burzsoá állam fejlődésének mai szakaszában is, amikor államapparátusa a monopóliumoknak rendelődik alá, csak annak válik még hatékonyabb eszközzé, hogy érvényesüljön a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye s a maximális profit biztosítása érdekében biztosítva legyen az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele, nyomorbadöntése, más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása, a háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása. Mindezek biztosítására, ezzel összefüggő szerepének betöltésére, a burzsoá államnak nincsen új funkcióra szüksége; a maga elnyomó és katonai funkciójával, e funkciók keretében látja el szolgálati szerepét az alapja iránt.

Miben áll a szocialista államnak és jognak az a »különleges« új szerepe, az a precedens nélkül álló új feladata, amely nem található meg egyetlen más államtípusnál és jognál sem s amely éppen alapot adott a téves, voluntarisztikus következtetésekre? A szocialista államnak és jognak különleges szerepét, amint Sztálin mondja, két körülmény magyarázza: egyrészt az a feladat, hogy mindenemű kizsákmányolást felszámoljon, másrészt pedig megteremtse — olyan viszonyok között, amikor az országban a szocialista gazdaságnak semilyen kész esírója sincs meg — a gazdaság új, szocialista formáit, kiépítse a megfelelő alapot a szocializmus gazdasági alaptörvényének, az egész társadalom növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének érvényesüléséhez és kibontakozásához. Ennek elősegítésében, a szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényrejtetésében a szocialista államnak és jognak hatalmas, új feladatköre nyílik; a szocialista állam új funkciót nyer, a gazdasági szervező és a

kulturális-nevelő funkciót, amely jelentkezik már a szocialista állam fejlődésének első szakaszában és amely a fejlődés második szakaszában bontakozik ki teljes mértékben. Sztálin az SzK(b)P XVIII. kongresszusán éppen ennek az új funkciónak feltárásával mutatta be azt az új szerepet, amelyet az új körülmények folytán a szocialista államnak és vele együtt a szocialista jognak be kell töltenie. A politikai-jogi felépítménynek ez az új szerepe nyert most alapvető, elmélyült és a tudomány törvényeiig visszavezetett magyarázatot Sztálin zseniális művében.

Az állam és a jog szerepére vonatkozó voluntarisztikus tévedések megcáfolása és visszaautásítása azonban távolról sem vezethet oda, hogy amikor egyrésztől számúzzuk a voluntarisztikus álláspontot, az állam szerepét, az államnak a gazdaságra gyakorolt hatását, az államnak a gazdasági törvényekhez való viszonyát illetően, — ugyanakkor megtartsuk vagy egyenesen kiépítsük azt a voluntarisztikus felfogást, mintha az állam és a jog maguk is nem lennének a társadalom törvényszerűségei által meghatározott társadalmi jelenségek, — mintha az állami törvények, amelyek ugyan az emberek akaratából jönnek létre s amelyeknek csak jogi érvényük van, a véletlen termékei lennének. Az ilyen felfogás nyilvánvalóan ellentétben állana a marxizmus-leninizmus egész tanításával, ellentétben állana Sztálinnak a tudomány törvényeiről adott alapvető tanításával. Ha ugyanis az állami törvények, amelyeket a kormányok adnak ki, az emberek akaratából jönnek is létre, ez az akarat nem véletlen, nem esetleges, hanem a társadalomban törvényszerűen, szükségszerűen lejátszódó folyamatok terméke, tükröződése. Marx és Engels a Német ideológiában, annak megállapítása mellett, hogy az egyének anyagi életét, termelési módját, »ezeket a valóságos viszonyokat semmiképpen sem az államhatalom teremtette, ellenkezőleg, ők az hatalom, amely megteremtette az államhatalmat«, egyben ki is fejtették, hogy »az ezen viszonyok között uralkodó egyéneknek azonkívül, hogy hatalmuknak *államként* kell megszerveződnie, e meghatározott viszonyok által megszabott akaratuknak állam-akarat, törvény formájában általános kifejezést kell adniok« (i. m. 112. o.). Az ideológus — mondta Marx és Engels — »megteheti, hogy ezt az akaratot pusztán önkényességnek és ezért minden időkre és minden körülmények között felfoghatónak képzelje el«; ez azonban mit sem változtat azon a tényen, hogy ez az akarat az uralkodó osztály anyagi életfeltételei által meghatározott, az uralkodó osztály közös érdekeinek megfelelő akarat és az állami törvény nem más, mint e közös érdekek kifejezése. Mellékes, hogy az egyes burzsoá nem azonosítja magát saját törvényeivel és kijátssza azokat; mellékes, hogy »a ledér burzsoá megkerüli a házasságot és titokban házasságtörést követ el; a kereskedő kijátssza a tulajdon intézményét azáltal, hogy üzérkedés, fizetéképtelenség, stb. útján másokat megfoszt a tulajdonuktól — a fiatal burzsoá függetleníti magát saját családjától, ha teheti, gyakorlatilag a maga számára megszünteti a családot... Mindemellett a házasság, a tulajdon, a család elméletileg érintetlen marad, mert gyakorlatilag ezek az alapok, amelyekre a burzsoázia a maga uralmát felépítette...« (i. m. 84. o.).

Az uralkodó osztály akarata, amely állami akarat formájában jelentkezik — s az uralkodó osztály akaratának, mint Lenin mondotta, szükségszerűen ilyen akaratként, a hatalom által kiadott törvényként kell jelentkeznie, mert különben az akarat nem más, mint pusztán hang által okozott levegőrezgés (l. Lenin művei, 25. köt. 83. old.), — az állami akarat, azaz az uralkodó osztálynak törvény formájában kifejeződő akarata tehát nem véletlen eredménye; ezt a törvényre emelt akaratot, mint a Kommunista Kiáltvány mondja, az

uralkodó osztály anyagi életfeltételei határozzák meg. (I. Marx—Engels : Válogatott művek, 1. köt. 26. o.). A marxizmus-leninizmus ezek szerint ugyanúgy elveti az államnak és a jognak *keletkezésére* és *fejlődésére* vonatkozó voluntarisztikus elméletét, mint az azok *szerepére* vonatkozó voluntarisztikus megállapításokat.

A marxizmus-leninizmusnak az állam és a jog másodlagosságát illető ezek a megállapításai, amelyek megvilágítják az alaptól a felépítményig vezető utat, természetesen a burzsoá jogtudósokból, a marxizmus-leninizmus ellenségeiből azt a vádat váltották ki, hogy a marxizmus álláspontja fatalisztikus, — hogy ez az elmélet az állam és a jog automatikus keletkezését és fejlődését jelenti. A marxizmus ellenségei elhallgatják, hogy a marxizmus, amikor megállapítja, hogy »a modern történelemben az állam akaratát nagyjában és egészében a polgári társadalom változó szükségletei, ennek vagy annak az osztálynak túlnyomó hatalma, végső fokon a termelő erők és csereviszonyok fejlődése határozzák meg«, ehhez mindjárt hozzá is teszi, hogy »a forma, amelyben ez történik, igen különböző lehet« (Engels : Feuerbach és a klasszikus német filozófia felbomlása, Marx—Engels : Válogatott művek II. köt. 391. o.). Maga Engels számos példát hoz fel erre, éppen a jog, közelebbről a burzsoá polgári jog területéről : egyik burzsoá állam recipiálja a római jogot, az árutermelő társadalom első világgogát, másutt lesüllyeszti a polgári jogot a porosz Landrecht színvonalára, »amely még jogi szempontból is rossz« ; megoldhatjuk a kérdést angol módra, amikor is a tőkés társadalom gazdasági vonatkozásai »barbár feudális nyelven« fejeződnek ki (s ez a kifejezés, teszi hozzá Engels, a lényegnek nem felel meg jobban, mint az angol helyesírás az angol kiejtésnek), vagy megadhatják neki azt a klasszikus burzsoá kifejezésmódot, amelyet a francia Code Civil mutat. S mindez nemcsak a polgári jogra, hanem az állami akarat minden jogi megnyilvánulására áll ; általában érvényes az az Engels által megfogalmazott marxista tétel, hogy ha a jogi meghatározások »a társadalom gazdasági életfeltételeit fejezik ki jogi formában, úgy ez a körülményekhez képest jól vagy rosszul történhetik« (i. m. 392. o.).

Ez éppen az emberek cselekvő szerepét fejezi ki az állami akarat megformálásában, a törvények megalkotásában és érvényesítésében. A szocialista társadalomban az emberek ismerik az anyagi életfeltételeket, felismerik az ezek fejlődését meghatározó törvényeket és ezek tudatában olyan kifejezést adnak az állami akaratnak, olyan törvényeket alkotnak, amelyek a szocializmus gazdasági törvényeire támaszkodnak ; e törvények ismeretének hiányában az állami törvények nem segíthetik megfelelően a gazdasági törvények érvényesülésének feltételeit. Sztálin éppen a népgazdasági tervekről szóló állami törvények és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének objektív gazdasági törvénye összehatásánál állapította meg a kettő összetévesztéséből, a gazdasági törvény jellegének nem-ismeréséből folyó fogyatékságot : »Nem mondhatjuk — írja —, hogy a mi éves és öt éves terveink teljesen tükrözik ennek a gazdasági törvénynek követelményeit« (i. m. 11. o.). Világos, hogy ennek a gazdasági törvénynek a felismerése, amint a szocializmus gazdasági alaptörvényének és többi gazdasági törvényének felismerése és tudatos alkalmazása, felhasználása, a szocializmus gazdasági törvényszerűségeinek tudományos törvények formájában való kifejeződése lehetővé teszi, hogy a Szovjethatalom, a szocialista állam az állami törvények segítségével is eredményesen működjék közre e gazdasági törvények érvényrejuttatásában, e törvények érvényesülési feltételeinek megteremtésében. A szocialista társadalomban, mint Sztálin kifejti, az új, felismert

törvények érvényesülésének nem áll útjában valamely magát túlélő osztály ellenállása, amelynek érdekében az új törvény ütköznék; a szocialista társadalomban adva van az az erő, amely a felismert új gazdasági törvényeket felhasználja, alkalmazza s ebben az alkalmazásban, a gazdasági törvény által feltárt lehetőség felhasználásában az államhatalomnak, a szocialista államnak és az állami törvénynek alapvető szerepe van. De szerepe van ugyanakkor az államnak és az állami törvénynek bizonyos gazdasági törvények korlátozásában is. Ezt az érték-törvény példáján láthatni. Mint Sztálin kifejti, ennek hatókörét a Szovjetunióban korlátozza a termelési eszközök társadalmi tulajdona, a népgazdaság arányos (tervszerű) fejlődésére vonatkozó törvény hatása, »következésképpen korlátozzák éves és ötéves terveink is, amelyek megközelítően tükrözik ennek a törvénynek a követelményeit« (i. m. 26. o.).

Mindebből következik, hogy Sztálin tanítása az állam- és jogtudomány azámára arra adott elsősorban alapvető útmutatást, hogy számoljunk fel az állam mindenhatóságára vonatkozó idealista, voluntarisztikus álláspontot, amely szerint az állam meghatározó tényező lehet a gazdaságot illetően, létrehozhat és megváltoztathat gazdasági törvényeket; számoljunk fel az állami akarat kifejeződéseként jelentkező állami törvénynek összetévesztését a gazdasági törvénnyel, amely objektív, akaratunktól független gazdasági-társadalmi törvényszerűséget tükröz. Sztálin új műve nyomán meg kell értenünk, hogy az államnak és jognak szerepe nem új gazdasági törvények létrehozásában vagy régiek megsemmisítésében, hanem az objektív folyamatot tükröző törvények érvényesülésének biztosításában »megnyergelésében«, ha kell, hatókörük korlátozásában áll.

Másrésztől látnunk kell, hogy azok az objektív gazdasági folyamatok, amelyeket a gazdasági törvények tükröznek, meghatározó jellegűek az államot és a jogot illetően is; látni kell, hogy maga az állam és a jog sem a véletlen terméke, az állami akarat, annak törvény formájában való kifejeződése lényegében, alapjában, jellegében szükségszerűen annak a gazdasági alapnak tükröződése, amelyen az állam és a jog, mint felépítmény politikai-jogi része épül és ennek szolgálatában áll. Ennélfogva az állam és a jog létrejötte és fejlődése is olyan objektív, az emberek akaratától független folyamatok következménye, amelyeknek törvényszerűségeit a marxizmus-leninizmus által a társadalmi fejlődésre nézve feltárt törvények fejezik ki és tükrözik. S ha az alapnak az állami törvényekben való szükségszerű tükröződése — Engels idézett szavai szerint — történhetik a körülményekhez képest jól is, rosszul is —, a szocialista államnak és jognak egyik alapvető jellegzetessége éppen az, hogy a társadalom felismert törvényszerűségeinek megfelelően jön létre, fejlődik és e felismert törvényszerűségeknél megfelelően tölti be szerepét. Mindebből végül is következik, hogy a marxizmus-leninizmus tudománya nem foghatja fel voluntarisztikusan az államot és a jogot, nem tekintheti azokat a véletlen akaratlan nyugvó társadalmi jelenségeknek. A marxista-leninista állam- és jogtudomány is olyan tudomány, amely az általa vizsgált társadalmi jelenségeknek, az államnak és a jognak létrejöttére, fejlődésére, szerepére, megszűnésére vonatkozó tudományos törvényeken alapszik s feladata éppen ezeknek a törvényeknek a feltárása.

SZÉKELY ENDRÉNÉ hozzászólása

Üléseink központi problémája, a jogtudományok törvényeinek objektív jellegéről szóló sztálini tanítás rendkívül fontos következtetéseinek levonására

indította a szovjet pedagógiatudomány művelőit és az egész haladó világ, első-sorban a népi demokráciák marxista pedagógusait.

A felnövekvő nemzedék kommunista nevelésének törvényszerűségeit és hatékony módszereit vizsgáló neveléstudomány megnövekedett jelentősége a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet előfeltételeinek sztálini meghatározásából következik. A kommunizmusba való tényleges átmenet az egész társadalmi termelés szakadatlan növekedése és a kolhoztulajdonnak össznépi tulajdon színvonalára emelése mellett megköveteli:

»...hogyan elérjük a társadalom kultúrájának olyan növekedését, amely a társadalom minden tagja számára biztosítja fizikai és szellemi képességeinek mindenoldalú fejlesztését, hogy a társadalom tagjai olyan képzettséget szerez-hessenek, amely elegendő ahhoz, hogy a társadalmi fejlődés aktív tényezőivé váljanak, hogy szabadon választhassanak foglalkozást és ne legyenek a fenn-álló munkamegosztás folytán egész életükre egy bizonyos foglalkozáshoz lán-colva.« (T. Sz. 1952./X. 930. o.)

A nagy Sztálinnak ez a megállapítása újult erővel emeli ki a szocialista állam és a párt kulturális nevelőmunkájának jelentőségét, az egész kulturális front és ezen belül a köznevelés jelentőségét a kommunizmus építésében.

A SZKP-ja XIX. Kongresszusán megállapítást nyert, hogy a szovjet ifjúság kommunista nevelése terén elért számszerű és tartalmi eredmények mellett vannak hiányosságok is, amelyeknek egyik oka a pedagógiatudomány komoly elmaradottsága a megnövekedett követelmények mögött. Ez az elmaradottság megmutatkozik abban, hogy a szovjet neveléstudomány képviselői nem dolgozták ki marxista tudományossággal a kommunista nevelés sok fontos kérdését, köztük a minden oldalúan képzett kommunista ember nevelésének egyik legfontosabb ágát, a politechnikai oktatás problémáit. A párt a pedagógia-tudomány legnagyobb hiányosságaként jelölte meg a gyakorlattól való elszakadást. A pedagógia tudományos művelői nem tanulmányozzák és főleg nem általánosítják elinéletileg az élenjáró szovjet nevelési gyakorlat tapasztalatait. A. Nyeszmejanov akadémikus, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöke a Pravdában megjelent kongresszusi cikkében erőteljesen hangsúlyozza, hogy az igazi tudomány csak úgy fejlődhet, ha a gyakorlat tanulmányozásából indul ki, a gyakorlat tapasztalatainak elemzéséből vonja le tudományos általánosítá-sait s ha elméleti eredményeivel százszorosán megtermékenyíti a gyakorlatot. Az igazi marxista tudomány — mondotta Nyeszmejanov elvtárs — kétszeresen kapcsolódik a gyakorlathoz: forrásaival és eredményeivel. Ennek a követel-ménynek a pedagógiatudomány jelen helyzetben nem tesz eleget.

Végül a pedagógia elmaradottságának jeleként mutatott rá a Kongresszus a kritikai szellem nem kielégítő voltára, az elvi bírálat és önbírálat fogyatékos-ságaira a tudományos intézetekben és a pedagógiai sajtóban.

Ha a szovjet pedagógiát ért jogos és igazságos pártbírálat alapján meg-vizsgáljuk a magyar pedagógiatudomány helyzetét, el kell ismernünk, hogy mindezek a hibák és hiányosságok megvannak a mi munkánkban is, csak még fokozottabb mértékben.

Sztálin elvtárs zseniális munkája, tanításai a tudományok objektív tör-vényeiről, az a klasszikus példa, amelyet a politikai gazdaságtan feladatainak, tárgyának és módszereinek megállapításával nyújtott, felbecsülhetetlen segít-séget ad a pedagógiatudomány elmaradottságának felszámolására. A szovjet pedagógia képviselői és példájuk nyomán a magyar pedagógusok arra öszs-

pontosítják most erőiket, hogy Sztálin elvtárs tanításaiból levonva a szükséges metodológiai következtetéseket, megállapítsák

1. mi a pedagógiának, mint tudománynak feladata,
2. milyen hibák, hiányosságok, idealista-szubjektivista maradványok mutatkoznak az utóbbi évek folyamán a pedagógiai kutatómunkában, a pedagógiai kiadványokban és sajtóban,
3. mely kérdéseket, milyen sorrendben és milyen módszerekkel kell a pedagógiatudománynak a legközelebbi években megoldania ahhoz, hogy a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet hatalmas követelményeinek eleget tehesen.

Sztálin elvtárs élesen rámutatott arra, hogy a politikai gazdaságtannak, mint tudománynak feladatát a marxizmus álláspontjáról teljesen eltérően Jarosenko és más elvtársak is szubjektív-idealista módon határozták meg, felcserélve a politikai gazdaságtant a párt és az állam gazdaságpolitikájával. Lényegében kiiktatták a politikai gazdaságtanból a gazdasági problémákat s ezzel felszámolták, mint tudományt. Ezek az elvtársak »összekeverik a tudomány törvényeit, amelyek a természetben vagy a társadalomban az emberek akaratától függetlenül végbemenő objektív folyamatokat tükröznek, azokkal a törvényekkel, amelyek az emberek akaratából jönnek létre és amelyeknek csupán jogi érvényük van« — mondotta Sztálin elvtárs. Minden tudománynak, ha igazi tudomány akar lenni, az a feladata, hogy az általa vizsgált természeti vagy társadalmi jelenség objektív törvényszerűségeit tanulmányozza, minél teljesebben feltárja, hogy hozzáférhető felhasználásukat és alkalmazásukat a társadalom számára lehetővé tegye. Ebből egyenesen következik, hogy a neveléstudomány törvényeit sem szabad felcserélni az állam és a párt köznevelési politikájával, az iskolára, a felnövekvő nemzedék nevelésére vonatkozó intézkedéseivel. A pedagógiának, mint tudománynak az a feladata, hogy feltárja a nevelés jelenségeinek objektív törvényeit, melyek akaratunktól függetlenül a valóságos nevelési folyamatban megvannak. Csak a nevelésnek mint társadalmi jelenségnek vizsgálata, objektív törvényszerűségeinek feltárása teszi lehetővé a pedagógiatudomány fejlődését, e törvényekre támaszkodva dolgozza ki a párt és a kormány nevelésügyi politikáját, e törvények ismerete és tudatos alkalmazása emelheti a gyakorló pedagógusok munkáját olyan magaslatra, amilyet a szocialista társadalom építése, a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet megkövetel.

Éppen a valóságos nevelési folyamat vizsgálata, az egyes nevelőintézményekben folyó oktató-nevelő tevékenység sokoldalú elemzése, e bonyolult folyamatok törvényeinek megismerése terén van a pedagógiatudomány leginkább elmaradva. Jeszipov elvtárs, a szovjet pedagógia helyzetét elemezve a XIX. Kongresszus határozatainak fényénél, megállapítja, hogy bár vannak a szovjet pedagógiában a nevelés jelenségeinek objektív törvényszerűségeit tükröző tételek, megállapítások, — mint pl. a nevelés döntő szerepe a személyiség kialakításában a szocialista társadalom körülményei között, vagy a tanítás és nevelés elválaszthatatlan egysége, a tanulók tudásának függése különböző okoktól, bizonyos módszerek, nevelési eljárások hatékonyságának feltételei, stb. — azonban e tételek tudományosan nem teljesértékűek. Ezek az összefüggések nem is törvények formájában vannak megfogalmazva, melyeket a valóság tényeinek és jelenségeinek elemzése alapján ismertek fel, hanem túlnyomórészt pedagógiai elvek és követelmények formájában. Akár a didaktikai, akár a neveléstanai vagy módszertani munkákat nézzük meg ebből a szempontból, egy-

aránt azt találjuk, hogy tételeik deklaratív jellegűek, az ajánlott tanítási és nevelési eljárások nem eléggé megalapozottak. A valóságos nevelési folyamat lényegének feltárása, az eljárások megvilágítása és bizonyítása helyett a szerzők egyszerűen azt hangoztatják, mit kell tennie a nevelőnek vagy a tanulónak. Ez azt mutatja, hogy maguk, a pedagógiatudomány művelői sem mentesek annak a burzsoá felfogásnak a hatásától, mely a pedagógiát normatív tudománynak tartotta.

A nevelés valóságos jelenségei elemzésének hiánya, a pedagógiai tételek deklaratív jellege, az érvelés elégtelensége, a követelménystílus a pedagógiai munkák nagy többségét jellemzik. Ez arra vezethető vissza, hogy a politikai gazdaságtanhoz, a jogtudományhoz hasonlóan a pedagógiában is megvannak még a szubjektívizmusnak, voluntarizmusnak idealista maradványai. Hivatkozik ezzel kapcsolatban Jeszipov elvtárs a »Szovjetszkaja Pedagogika« hasábjain 1946-ban lezajlott vitára a pedagógia törvényeiről, szabályairól és alapelveiről, amely nem a konkrét nevelési folyamat objektív törvényeivel foglalkozott, hanem a törvények elemzésétől, tartalmától elvonatkoztatva, azt boncolgatta, hogyan értelmezték a pedagógia törvényeit, szabályait és alapelveit a történeti fejlődés folyamán a pedagógiatudomány egyes képviselői és hogyan értelmezi a vitaindító cikk írója: Gruzgyev professzor. Ugyanebben a vitában többen képviselték azt az álláspontot, hogy a pedagógia törvényeinek objektív és szubjektív oldala és értelmezése van. Gruzgyev pl. az alapvető szubjektív értelemben vett törvénynek nevezte. — Sztálin elvtárs által egyes közgazdászoknál leleplezett szubjektív, voluntarista felfogás a tudomány feladatáról megtalálható nemcsak a pedagógiaelmélet egyes képviselőinél, hanem a pedagógia-történet művelőinél is, különösen a szovjet periódust feldolgozó munkákban. E művek csak nagyon kis mértékben tárgyalják a szovjet nevelés és neveléstudomány fejlődésének törvényeit, ehelyett főleg a párt és az állam köznevelési politikáját ismertetik. A párt- és kormányhatározatokat nem elemzik és nem tárlják fel a felnövekvő nemzedék kommunista nevelésének azokat a törvényszerűségeit, amelyekre e határozatok támaszkodniak s amelyeket tükröznek. — Mindezek a jelenségek azt mutatják, hogy a pedagógiatudomány művelői nem látták tisztán tudományuk feladatát: a felnövekvő nemzedék nevelése objektív törvényeinek tanulmányozását.

A sztálini zseniális metodológiai útmutatások lehetővé teszik a neveléstudomány jellegének és tárgyának tisztázását is. Jarosenko hibáinak elemzése kapcsán Sztálin elvtárs arra figyelmeztet, hogy nem elég a társadalmi jelenségek törvényszerűségeinek vizsgálatában egyetlen társadalmi alakulat sajátos törvényeire szorítkozni, mivel a »a társadalmi alakulatok (tehát) nemcsak elvannak határolva egymástól a maguk sajátos törvényei által, hanem egybe is vannak kapcsolva egymással a valamennyi alakulatra nézve közös gazdasági törvények révén.« (T. Sz. 1952/X. 932. o.)

A társadalom gazdasági fejlődésével, a társadalmi viszonyok változásával, mint felépítmény változik az ifjúság nevelése is. Minden társadalmi-gazdasági alakulatnak megvan a saját, az előző alakulatokétól minőségileg különböző nevelése. A neveléstudománynak tehát vizsgálania kell a felnövekvő nemzedék nevelésének törvényeit az emberi társadalom különböző fejlődési fokain, fel kell tárnia azokat a törvényeket, amelyek az adott alakulatban határozzák meg az ifjúság nevelését és azokat, amelyek közösek a különböző társadalmi alakulatok nevelésében. Ezekhez az általános törvényekhez tartoznak azok a törvényszerűségek, amelyek a nevelésnek a társadalom anyagi életfeltételeitől, természeti viszonyaitól, az osztályharcotól való feltételezettségét és függőségét tükrözik.

A nevelés általános és specifikus, csak az adott alakulatra jellemző törvényeinek feltárása a társadalmi fejlődés különböző fokain lehetővé teszi a kommunista nevelés és neveléstudomány minőségi különbségének és magasabbrendűségének tudományos igazolását minden más nevelés és neveléstudománnyal szemben. Sztálin elvtárs e mélyreható metodológiai útmutatása s ennek alapján a politikai gazdaságtan tárgyának általa adott klasszikus meghatározása adott ad a pedagógiatudomány képviselőinek arra, hogy az eddigi hiányos, történetiellen és antidiialektikus meghatározásokkal szemben marxista tudományossággal határozzák meg a pedagógiának, mint tudománynak a tárgyát. Ez természetesen csak a marxista pedagógia művelőinek kollektív erőfeszítése útján lehetséges, amelynek során tisztázni kell a nevelési gyakorlat szervezett, sokoldalú vizsgálata és elemzése alapján a következő elméleti kérdéseket:

1. a nevelésnek mint társadalmi jelenségnek lényegét és sajátosságait,
2. a pedagógia objektív törvényeinek jellemző sajátosságait,
3. a felnövekvő nemzedék kommunista nevelésének célját és feladatait,
4. tartalmilag megállapítani, mit jelent a gyermek fizikai és szellemi képességeinek minden oldalú fejlesztése a szocializmus ill. a kommunizmus építése körülményei között, és végül:
5. a gyermek mindenoldalú fejlődése és a nevelés viszonyát.

Ez utóbbi egyben jelenti a pedagógia és más olyan tudományok viszonyának tisztázását, melyek szintén a gyermek fejlődésének törvényeit tanulmányozzák, mint a pavlovi fiziológia és pszichológia.

Mind ezeknek a kérdéseknek marxista tudományos megvilágítására felbecsülhetetlen segítséget adnak Sztálin elvtárs munkái a nyelvtudomány kérdéseiről és a szocializmus gazdasági problémáiról.

Sztálin elvtárs, miután megállapította a politikai gazdaságtan törvényeinek objektív jellegét, rámutatott arra, hogy e törvények, eltérően a természettudomány törvényeitől, nem hosszúéletűek, többségükben csak meghatározott történelmi periódus folyamán hatnak, azután átadják helyüket új törvényeknek, továbbá, hogy gazdasági téren olyan új törvény felfedezése és alkalmazása, mely a társadalom magukat túlélt erőinek érdekeit sérti, ezeknek az erőknél legszívósabb ellenállásába ütközik.

A pedagógia objektív törvényeinek sajátosságai megállapításánál is figyelembe kell venni, hogy a felnövekvő nemzedék nevelésének törvényei is többségükben egy meghatározott történelmi időszak folyamán hatnak és ugyanúgy, mint gazdasági téren, a nevelés területén is az uralkodó osztályok érdekeit sértő új törvény alkalmazása részükről a legnagyobb ellenállásba ütközik. Ismeretes, hogy Marx felfedte a kommunista nevelés alapvető törvényszerűségét, a gyermek egyéniségének mindenoldalú fejlesztését, mint a fizikai és szellemi munka közötti ellentét megszüntetésének egyik tényezőjét — azonban a kapitalizmus körülményei között ez a törvény nem érvényesülhetett. Marx és Engels a felnövekvő nemzedék nevelésének e törvényéről szólva, mindenkor hangsúlyozták azokat a feltételeket, amelyek e törvény érvényesülését és alkalmazását lehetővé teszik, elsősorban a proletariátus hatalomrajutását, a proletárforradalom győzelmét. Valóban csak a Nagy Októberi Szocialista Forradalom nyitotta meg az utat a kommunista nevelés törvényeinek érvényesülésére is, csak a szocialista társadalom nyújtott korlátlan lehetőséget a mindenoldalúan fejlett, kulturált, művelt emberek nevelésére. Sztálin elvtárs az egész szovjet nép jogos büszkeségének adott kifejezést 1933-ban, midőn ezt írta:

»Azt gondolom, sehol a világon nem gondoskodnak úgy a gyerekekről, a gyermek neveléséről és fejlődéséről, mint nálunk a Szovjetunióban.» (U. G. 1952. dec 5. 2. o.)

A pedagógia objektív törvényei sajátosságainak vizsgálata folyamán a nevelésnek mint társadalmi jelenségnek más társadalmi jelenségekkel való összefüggésén kívül messzemenően tekintetbe kell venni a nevelés függését a gyermek életkorbeli sajátosságaitól. Ezt mint fontos alapelvet eddig is hangsúlyozta a pedagógiai irodalom, azonban nem tárta fel az ismeretsajátításnak, a készségek, képességek, erkölcsi tulajdonságok, szokások kialakulásának objektív törvényeit a különböző életkorú gyermekeknél. Neves szovjet pedagógusok állapították meg, hogy igen sok a »gyermektelen« pedagógiai munka s amelyekben szó is van a gyerekekről, azokban is csak elvontan, mint »a tanuló« van jelen, nem mint élő, tevékenykedő, fejlődő szovjetgyermek, illetőleg gyermekközösség.

Összefoglalva röviden az eddig kifejtetteket : Sztálin elvtárs korszakalkotó művére támaszkodva, a marxista pedagógiatudomány művelői világosan látva tudományáguk főfeladatait, meg tudják határozni a pedagógiának, mint tudományuk a tárgyát, a vizsgált törvények jellegét, valamint azokat a feltételeket, melyek e törvények akadálytalan érvényesüléséhez szükségesek.

Az alapvető metodológiai kérdések tisztázásán kívül Sztálin elvtárs munkája és a XIX. Kongresszus útmutatásai alapján dolgozta ki a Szovjetunióban a Pedagógiai Tudományok Akadémiája egész kutatói programját, melynek középpontjában a következő problémák állnak :

1. pedagógusok, fiziológusok és pszichológusok együttműködése útján feltárni a »mindenoldalúan fejlett személyiség« fogalmának tartalmát a szocialista ill. kommunista társadalomban.

2. a politechnikai oktatás tartalmi és módszertani kérdései (a politechnikai oktatás fogalma az általánosan művelő iskolában) a tudományok alapjainak elsajátításával kapcsolatban, az általános és politechnikai műveltség viszonya, az oktató nevelő munka összekapcsolása a tanulók termelő munkájával, a munka mint a tanulók fizikai és szellemi képességei mindenoldalú fejlesztésének eszköze, stb.

3. a művelődés, a tanítás tartalmának felülvizsgálása a megnövekedett követelmények figyelembevételével,

4. a kommunista világnézet és kommunista erkölcs nevelésének kérdései, tekintetbe véve azokat a magas eszmei és erkölcsi követelményeket, melyeket a párt új szervezeti szabályzata előír. Ezzel fogja segíteni a neveléstudomány az iskolai oktató-nevelő munka eszmei-politikai színvonalának további emelését.

5. új pedagógiai, pszichológiai és neveléstörténeti tankönyvek készítése,

6. a pedagógiatörténeti kutatás az orosz és szovjet neveléstörténet mellett, a Szovjetunió népeinek, Kínának és a népi demokratikus országok neveléstörténetére is kiterjeszkedik.

E nagyszabású feladatok eredményes megoldása érdekében a szovjet pedagógiatudomány művelői, a párt és Sztálin elvtárs útmutatásai alapján, az eddiginél is magasabb fokra emelik a kritika és önkritika szellemét a tudományos munkában, — személyekre és állásra való tekintet nélkül rámutatnak a már kiadott vagy készülő munkákban a marxista tudományosság-gal össze nem férő idealista, burzsoá eszmei és metodológiai maradványokra, még fokozottabb mértékben leplezik le és bírálják a burzsoá im-

perialista pedagógiai elméleteket, nézeteket. Az észlelt hiányosságok, a pedagógia elmaradottsága a megnövekedett és egyre növekvő követelmények mögött arra indították a szovjet pedagógusokat, hogy még behatóbban, elmélyültebben tanulmányozzák a marxista-leninista filozófiát, annak elméletét és tudományos módszerét.

A Kongresszus óta eltelt idő pedagógiai sajtójában már tükröződnek azok a nagyjelentőségű következtetések, melyeket a szovjet pedagógia művelői a Kongresszus anyagából és Sztálin elvtárs grandiózus művéből levontak. A szovjet pedagógiatudomány képviselői mélyrehatóan elemzik tudományterületük alapkérdéseit, egész metodológiáját, az eddiginél sokkal szorosabb együttműködést teremtenek a nevelési gyakorlattal, nemcsak úgy, hogy ők maguk »forrásaikkal és eredményeikkel«, sokkal mélyebben kapcsolódnak a szovjet iskolák oktató-nevelőmunkájához, hanem úgy is, hogy a gyakorló pedagógusok egyre szélesebb rétegét vonják be a tudományos kutatómunkába. A pedagógiai sajtó hasábjain fokozódik a kritikai szellem, elvi bírálatnak vetik alá egész eddigi munkásságukat, feltárják konkrétan a tudományos munkákban, tankönyvekben, a pedagógiai folyóiratokban észlelhető ideológiai és metodológiai hibákat fogyatékoságokat, még magasabbra emelve a pedagógiai kutatás eszmei-elméleti színvonalát s a minden marxista tudományra kötelező harcosszellemet. Már a kezdeti megnyilvánulások is azt mutatják, hogy a nagy sztálini mű és a XIX. Kongresszus útmutatásai nyomán a szovjet pedagógiatudomány még magasabb fokon fogja betölteni hazafias és nemzetközi hivatását.

Röviden arról szeretnék még néhány szót szólni, milyen tanulságokat szükséges levonni a magyar pedagógiatudomány területén Sztálin elvtárs nagyjelentőségű művéből és a XIX. Kongresszus anyagának tanulmányozásából. Milyen a pedagógiai tudományos kutatás helyzete, milyen ideológiai és metodológiai hibák és hiányosságok mutatkoznak pedagógiai irodalmunkban s hogyan tudjuk ezeket kiküszöbölni pártunk útmutatásaira és a szovjet pedagógia élénjáró művelőinek példájára támaszkodva?

Közismert tény, de mégis hangoztatnunk kell, míg gyökeresen nem változtatunk rajta, hogy nálunk a pedagógiatudomány művelése még nem foglalta el azt a helyet, mely jelentőségénél fogva a tudományok között megilletné. Ennek főoka, hogy az elméleti pedagógiai eredmények messze elmaradnak egész népünk kulturális fejlődése és a különböző tanintézményekben folyó oktató-nevelőmunka követelményei mögött.

Pártunk Központi Vezetőségének 1950-ben hozott határozata a VKM munkájával kapcsolatban véget vetett a polgári pedagógia és a pedológia egyeduralmának, az ellenséges elméletek »forradalmi«, sőt marxista tudományként való feltüntetésének, a szovjet pedagógia eredményei elhallgatásának. A párt-határozat, majd pártunk II. Kongresszusa óta főleg a Magyar Tudományos Akadémia II. Osztályának segítségével értünk el bizonyos eredményeket a pedagógiai tudományos munka megszervezése és a kutatómunka megindítása terén. Pedagógiai sajtónkban és önálló kiadványaink között, a szovjet pedagógiai művek fordításai és ismertetései mellett évről-évre növekszik a magyar ifjúság szocialista nevelésének aktuális kérdéseit feldolgozó cikkek, tanulmányok száma. Értékes kezdeményezések történtek a kommunista nevelés fogalmának és jelentőségének tisztázására a mi viszonyaink között, a tanítási óra, az ifjúság eszmei-politikai nevelése, az Úttörő-mozgalomban folyó közösségi nevelés, a pedagógia-történet területén: felszabadulás utáni köznevelésünk története és a magyar pedagógiatörténet haladó hagyományainak feltárása területén.

Sztálin elvtárs nagy művének fényében meg kell látnunk azonban, hogy elméleti pedagógiai munkáink nem elégték még ki a marxista tudományosság követelményeit.

Legnagyobb hiányosság nálunk is az iskolától, a nevelési gyakorlattól való elszakadottság. Amíg közoktatásügyi delegációnk kint nem járt a Szovjetunióban, a pedagógiai elméleti cikkek, tanulmányok, de még tanterveink és tankönyveink sem vették tekintetbe a mi iskoláinkban folyó oktató nevelőmunkát. Az utóbbi két évben, főleg a legújabb iskolai évben örvendetes fordulat történt az iskolai gyakorlat konkrét problémái felé. Azonban ilyenirányú kezdeményezéseink még sok metodológiai hibát mutatnak.

1. Az egyik a sematizmus, mely abban nyilvánul meg, hogy egyes szerzők teljesen spekulatív módon beszélnek bonyolult pedagógiai folyamatokról, következtetéseket vonnak le és tanácsokat adnak a nevelőknek a pedagógiai folyamatok tanulmányozása, konkrét elemzése nélkül. A mi pedagógiai irodalmunkban is általános a deklaratív jelleg és a követelménystílus. A sematikus tárgyalási mód jellegzetessége az is, hogy figyelmét teljes egészében a tanító munkájára koncentrálja. Az ilyen munkákat nevezi a szovjet pedagógiai bíráló »gyermektelen pedagógiák«-nak.

E módszernél fejlettebb, de törvényszerűségek megállapítására nem alkalmas az illusztratív tárgyalási mód, mely már igyekszik kapcsolatot teremteni az oktató nevelőmunka gyakorlatával, azonban a pedagógiai tényeket, egyes megfigyelt vagy hallott, esetleg forrásaiban leírt jelenségeket csupán már megállapított tételei illusztrálására használja fel: Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy egy nevelő vagy egy iskola oktató-nevelő munkájának egységes rendszeréből kiragadott egyes tények, jelenségek alapján nem lehet megalapozott következtetéseket levonni, sem már megállapított tételeket igazolni.

2. A sematizmussal ellentétes jelenség az empirikus, csupán leíró módszer: pedagógiai tények, jelenségek regisztrálása, azok elemzése, következtetések levonása, elméleti általánosítás nélkül. Ez sem jut el a törvényszerűségek levonásáig, tehát nem nevezhetjük az ilyen munkákat tudományosan teljesértékűeknek. Jelen fejlődési szakaszában a pedagógiai tudományos munkának, tanulságos és értékes az élenjáró tanítók, tanárok, igazgatók és osztályfőnökök tapasztalatainak leírása, egy-egy iskola vagy más nevelőintézmény munkamódszerének ismertetése, de tovább kell jutnunk ennél s egyes kiragadott »példák« bemutatása helyett az oktató-nevelőmunka egészének, rendszerének tapasztalatait vizsgálva, tapasztalatok gondos tanulmányozása és elemzése útján fel kell tárnunk azokat a törvényszerűségeket, melyek szocializmust építő hazánk ifjúságának nevelésében érvényesülnek.

Tudományos munkánk metodológiai fogyatékoságai arra vezethetők vissza, hogy nem elég magas színvonalú a pedagógia elméleti művelőinek marxista-leninista filozófiai felkészültsége, nem ismerik eléggé az iskolák nevelési gyakorlatát és kevésbé kidolgozottak a pedagógiai kutatás módszerei.

Nem elégedhetünk meg azonban munkánk hiányosságainak megállapításával és elismerésével. Az a nagy megtiszteltetés, hogy Sztálin elvtárs a mi népi demokráciánkat is a világorradalom rohambrigádjai között említette, arra kötelez bennünket, hogy tudományos munkánkat mennyiségileg és minőségileg egyaránt lényegesen megjavítsuk, amire pártunk és államunk gondoskodása minden lehetőséget megad.

Nagy feladatok állnak előttünk. A magyar közoktatásügy irányító szervei pártunk határozataira, valamint Sztálin elvtárs művére és a XIX. Kongresszus útmutatásaira támaszkodva fokozott követelményeket állítottak a nevelő-intézményeinkben folyó oktató-nevelőmunka elé mind tartalmi, mind eszmei-politikai színvonal tekintetében; nagy munkát végeznek az iskolahálózat fejlesztése és az új pedagógus-kaderek képzése terén. A magyar pedagógia-tudomány megtisztelő feladata, hogy maximális segítséget adjon mind a közoktatásügy dolgozóinak, mind a magyar nevelőknek e nagy követelmények teljesítésében. Ehhez az szükséges, hogy

a) pártunk és az SzKP tanításaira és közoktatásügyi határozataira támaszkodva tudományos igénnyel megfogalmazzuk a magyar ifjúság kommunista nevelésének célját, feladatait,

b) szocialista építésünk igényeiből és feladataiból kiindulva és a Szovjetunió elénktárta fejlődés perspektíváját szem előtt tartva megvizsgáljuk a nevelő-intézményeinkben folyó oktatás tartalmát abból a szempontból, hogy megfelelnek-e a marxista tudományosság és az ifjúság kommunista nevelése pedagógiai követelményeinek,

c) az iskoláinkban folyó oktató-nevelőmunka rendszeres, sokoldalú és mélyreható tanulmányozása és elemzése útján feltárni a különböző korosztályú gyermekek mindenoldalúan fejlett kommunista emberré nevelésének objektív törvényeit,

d) elkészíteni az egyetemi és főiskolai pedagógiai tárgyak tankönyveit,

e) feldolgozni a magyar pedagógia történetét. Nem halaszthatjuk tovább a kapitalizmus, főleg a Horthy-reakció pedagógiájának marxista bírálatát s a még meglévő burzsoá-klerikális maradványok konkrét feltárását tudományunk területén és nevelési gyakorlatunkban.

E nagy feladatok sikeres megoldása érdekében a pedagógia tudományos munkásainak nagy mértékben fokozni kell szakmai és marxista filozófiai felkészültségüket, magas színvonalra emelni soraikban a kritikai szellemet, a bátor kezdeményezést és szívós következetességet. Sztálin elvtárs ragyogó példáját kell követnünk, aki minden művével megmutatta, hogyan kell a marxizmus-leninizmus filozófiai módszerét és elméletét alkotóan alkalmazni, hogyan kell a legáltalánosabb elméleti kérdéseket is népünk, pártunk és államunk mindennapi feladataival szoros összefüggésben tárgyalni s hogyan kell harcolni a marxizmus minden ellenségével szemben. A nagy Sztálin szellemében akarjuk a magyar pedagógia-tudományt olyan magasra emelni, amint azt népünk érdeke, a magyar ifjúság kommunista nevelésének nagy ügye megkívánja.